

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 10 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Муҳаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизиллович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибраҳимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирилар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jale Özlem, Murodaliev Rakhmonali, Askarov Ollabergan</i> ABOUT ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN TASHKENT REGION (2022)	9-17
<i>Хомиджоновна Мафтунахон</i> АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ УСТРУШАНЫ, В ЧАСТНОСТИ БАСЕЙНА ЗААМИНСУ	18-26
<i>Nig'matullayev Ibrohim</i> SHIA JAMOALARINING MUQADDAS JOYLARI VA ZIYORATLARI	27-32
<i>Arslonbekov Nursulton</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLAKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	33-36
<i>Nasirillayeva Nodirabegim</i> ABDULLA NOSIROVNING "TURON" KUTUBXONASIDAGI FAOILAYATI	37-42
<i>Tuyev Fazliddin</i> NAVOIY VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH BORASIDA O'ZARO TASHQI HAMKORLIK ALOQALARI	43-47
<i>Davlatova Shoir</i> TURKISTON SOVET AVTONOMIYASINING E'LON QILINISHI VA O'LKADA BOLSHEVIKLARNING BOSHQARUV TASHKILOTLARI	48-53
<i>Muminov Azizbek</i> TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH	54-59
<i>Abdullayev Elbek</i> AMIR TEMUR VA MUZAFFARIYLAR DAVLATI O'RTASIDA MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YILISHI	60-63
<i>Turg'unov Sherzod</i> NAMANGAN VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA MEHNATKASHLAR UCHUN YARATILGAN SOG'LIKNI SAQLASH, SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH VA MADANIY – MA'RIFIY SOHADAGI SHAROITLAR HAQIDA FIKR MULOHAZALAR	64-71

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Berdaliyeva Muxabbatxon</i> O'ZBEKISTONDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISHNI TARTIBGA SOLISH: IQTISODIY VA HUQUQIY JIHATLARI	72-79
<i>Ergashev Jahongir</i> KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHNING NAZARIY JIHATLARI	80-84
<i>Imomov Xolmurod</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	85-90

Атамурадов Шерзод, Самадов Салоҳиддин

ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ

НАЗАРИЙ- УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ 91-99

Қодиров Музаффар

РАҚОБАТ МУҲИТИДА ТАШКИЛОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СТРАТЕГИЯСИ

САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ 100-108

Amiriddinova Muslima

ANALYSIS OF TOURISM SERVICE TYPE AND GENERAL CATERING TO INCREASE THE

TRAFFIC AND TRAFFIC 109-114

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yuldashev Tazabay

DARVIN VA MARKS TA'LIMOTI INSON BORLIG'INI OBYEKTIV

TUSHUNTIRISHNING XULOSASI SIFATIDA 115-119

Sultanov Og'abek

SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI 120-123

Tursunkulova Shaxnoza

HADISLARDA INSONNING GO'ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA 124-127

Khushbokov Oybek

THE "TEACHER" PHENOMENON IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL

SPACE OF CULTURE 128-134

Tojaliyev Abduqosim

YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY KADRLAR TAYYORLASH

TIZIMINING INNOVATSION ISTIQBOLLARI 135-139

Sadullaeva Matluba

NUMBER AS THE ESSENCE OF THINGS: PYTHAGOREAN PHILOSOPHY 140-145

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Mirzakamolova Maftuna

ASSOSIATIV LINGVISTIKA VA UNING XUSUSIYATLARI 146-150

Temirova Hayotxon

DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS

IN THE SURKHANDARYA REGION 151-155

Surmilova Elena

LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF TONGUE TWISTERS:

A LITERATURE REVIEW 156-164

Mahmudova Nigoraxon

PRAGMALINGVISTIKADA IKKI YO'NALISH 165-169

Ergasheva Gulshan

NEMISCHA FRAZEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK TAHLILI (INSON

INTELLEKTUAL SALOHİYATINI IFODALOVCHI IBORALAR MISOLIDA) 170-174

Masharipova Valentina

DIFFICULTIES CLASSIFYING PARALINGUISTIC MEANS IN A LITERARY TEXT 175-182

Ibragimova Gulshan

O'ZBEK SHOIRLARI VA ADIBLARI IJODIDA CHINOR DARAXTI OBRAZI 183-188

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Халиқулов Комолиддин*“COMITAS GENTIUM” ДОКТРИНАСИННИНГ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУД
ҚАРОРЛАРИНИ ТАҲ ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШГА ТАЪСИРИ 189-195*Yakubov Xushnudbek*

TERRORIZMNING KELIB CHIQISH SABAB VA OMILLARI 196-202

*Mutalov Oybek*O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SHARTNOMALARNING HUQUQIY TARTIBI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 203-208*O'razbayev Laziz*DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN MUALLIFLIK HUQUQI
OBYEKTLARINING HAMDA XIZMAT ASARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI 209-214*Arslonqulova Aziza*INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA
SOLISH MASALALARI 215-219**13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI***Saidova Kamola*КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РОЛИ ШКОЛЫ И УНИВЕРСИТЕТА В ВОСПИТАНИИ
ЗАПАДНОЙ МОЛОДЕЖИ 220-225*Jumaniyozova Muhayyo*OLIY TA'LIMDA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHGA
KREATIV YONDASHUVNING ZARURATI 226-232*O'smanova Diloromxon*BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH VA TASHXISLASHNING ASOSIY MEZONLARINI ANIQLASH 233-240*Nasriddinov Dadaxon*OLIY HARBIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN
AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR 241-250*Fayziyeva Dildora, Rajabova Gulchexra*BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI 251-259*Marhabo Sayfulloyevna*BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID ASARLARIDA MILLIY
TARBIYA MUAMMO SIFATIDA 260-267*Юсупов Лутфуллоҳ*

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ 268-272

Norboyev Farhod

INNOVATSIYALAR MANBALARI: AKTYOR-TARMOQ NAZARIYASI 273-278

Received: 30 September 2024

Accepted: 5 October 2024

Published: 15 October 2024

Article / Original Paper

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES

Imomov Xolmurod Norqul ugli

Samarkand Institute of Economics and Service

Independent researcher

Abstract. In this article, today's educational services in our country and its opportunities, issues of development of the market of educational services, theoretical approaches to the development of public-private partnership in the market of educational services have been highlighted by the author, in addition, suggestions and recommendations for the development of public-private partnership developed.

Keywords: educational services, social development, service sector, public-private partnership relations.

TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI

Imomov Xolmurod Norqul o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim xizmatlari va uning imkoniyatlari, ta'lim xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari, ta'lim xizmatlari bozorida davlat-xususiy sherikligini rivojlantirishning nazariy yondashuvlari muallif tomonidan yoritib berilgan, qolaversa, davlat xususiy sherikligini rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim xizmatlari, ijtimoiy taraqqiyot, xizmatlar sohasi, davlat-xususiy sheriklik munosabatlari.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I10Y2024N13>

Kirish. Ijtimoiy taraqqiyotning barcha bosqichlarida inson rivojlanishining bosh maqsadi ularning farovonligini ta'minlash, sog'lom va ijodkor hayot kechirish uchun zarur bo'lgan siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy hamda ekologik muhitni shakllantirishdan iboratdir. Inson rivojlanishi konsepsiyasida ta'lim asosiy tarkibiy qismlardan biri sifatida e'tirof etiladi va jamiyatning asosiy muammolarini hal etishda muhim o'rin tutadi. Insoniyat taraqqiyotida ta'lim va ilm-fanning yuksak darajada rivojlanishi ijtimoiy, texnik va iqtisodiy taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaraladi.

Iqtisodiyot nazariyasida ta'lim xizmatlari tushunchasi doim munozarali masala bo'lib kelgan. Iqtisodiyot fanlari ta'lim xizmatlari bozorining mohiyatini aniqlovchi xususiyatlar, segmentlar, marketing tadqiqotlari va boshqa masalalarni o'rganib kelmoqda. Biroq ta'lim xizmatlari bozorini yaxlit tavsiflaydigan tadqiqotlar kam uchraydi. Bu esa ta'lim xizmatlari bozori haqidagi ma'lumotlarni tizimlashtirish va uning kategoriyasi sifatida tushunchasini aniq shakllantirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Ta'lim xizmatlari bozori ta'lim xizmatlarini ishlab chiqarish, ayirboshlash va iste'mol qilish jarayonlarida xizmat ko'rsatuvchilar, iste'molchilar va vositachilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni o'zida aks ettiradi. Ta'lim xizmatlari bozorining mohiyati shundaki, bunda bilim, mahorat, tajriba va qobiliyat shaklidagi intellektual resurslar taklif etiladi.

Ta'kidlash joizki, ushbu o'zgarishlar ishlab chiqarishning globallashuvi, kapitalning xalqaro miqyosda tarqalishi, mintaqalar va davlatlar o'rtasidagi raqobat kuchayishi hamda hamkorlik munosabatlarining rivojlanishi natijasida shakllanayotgan zamonaviy iqtisodiy munosabatlar bilan bog'liqdir. Shu sababli, iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida ko'plab davlatlar, shu jumladan, mamlakatimizda ham davlat-xususiy sherikligi (DXSh) kengayib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 10 maydagi O'RQ-537-son "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida" [1]gi Qonunining qabul qilinishining mamlakatimizda davlat va xususiy tadbirkorlik subyektlari o'rtasida iqtisodiy faoliyatning turli xil yo'nalishlarida munosabatlarni rivojlantirish va tartibga solishni nazarda tutadi. Mazkur qonunning asosiy maqsadi – davlat-xususiy sheriklik, shu jumladan konsessiyalar sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iboratdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Ta'lim xizmatlari bozorida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga oid nazariy yondashuvlarni o'rganish maqsadida mahalliy va xorijiy tadqiqotchilarning ilmiy ishlari, ilmiy adabiyotlar, davriy nashrlar tahlil qilindi, tavsiflovchi usullardan foydalanildi va ilmiy ekspeditsiya amalga oshirildi.

Mavzuning o'rganilganligi. Tadqiqot jarayonida «davlat-xususiy sheriklik» kategoriyasini tadqiq etish asosida davlat va xususiy tadbirkorlik o'rtasidagi o'zaro hamkorlik munosabatlarini tashkil etish orqali, ushbu tushunchaning iqtisodiy mazmunini aniqlashni zarurat etadi.

Jahonning yuzdan ortiq davlatlarida DXSh qo'llanilmoqda: rivojlangan mamlakatlarda (AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya, Fransiya, Italiya, Kanada, Yaponiya va boshqalar); Markaziy va Lotin Amerikasida (Meksika, Argentina, Braziliya va boshqalar); Osiyo, Avstraliya va Okeaniyada (Xitoy, Koreya Respublikasi, Tayvan, OPEK davlatlari va boshqalar); Sharqiy Yevropada; MDHda (Rossiya Federatsiyasi, Ukraina, Qozog'iston, O'zbekiston, Moldaviya, Armaniston); Afrikada (Madagaskar, Kamerun, Zambiya) qo'llanilmoqda [2].

DXShning konseptual asoslari J.M.Keyns [3] asarlarida keltirilgan bo'lib, bunda pul-kredit siyosati, xususiy investitsiyalarni rag'batlantirish orqali uy xo'jaliklari daromadlarining eng tez o'sishiga erishish mumkinligi asoslab berilgan. Keyin «farovon davlat» nazariyasi paydo bo'ldi, uning asoschilaridan biri Dj.K.Gelbreyt hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotlarning keyingi rivojlanishi K.R.Makkonnell va St.L.Bryularning asarlarida keltirilgan. Ularning fikricha, raqobat muhitining shakllanishi uchun davlatning beshta iqtisodiy funksiyasidan foydalanish mumkin:

- 1) ijtimoiy muhit va qonunchilik asosini qo'llab-quvvatlash;
- 2) keskin raqobatni ta'minlash;
- 3) foyda va moddiy ne'matlarni taqsimlash;
- 4) resurslar taqsimlanishini nazorat qilish;

5) iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash [4]. Ushbu konseptual asoslarni hisobga olgan holda davlat va xususiy tadbirkorlikning hamkorlik munosabatlari shakllanishining ustuvor yo'nalishlari asoslanadi. Bunda davlat iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlash va tadbirkorlik faoliyatining erkinligiga kafolat sifatida namoyon bo'ladi [5].

Tadbirkorlar o'z iqtisodiy manfaatlarini birinchi o'ringa qo'yish orqali maksimal foyda olishni maqsad qiladilar, bu esa davlatni ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirish uchun qo'shimcha moliyaviy resurslarga muhtoj qiladi. Shu sababli, davlat xususiy tadbirkorlikdan moliyaviy mablag'larni jalb qilishga majbur bo'ladi. Bu jarayonda davlatning faoliyat samaradorligi muhim rol o'ynaydi, chunki qo'shma loyihalarni amalga oshirishda xususiy tadbirkorlikni jalb qilish zarur.

Bunday hamkorlik tadbirkorlikning barqaror daromad olishiga va iqtisodiyotning ijtimoiy ahamiyatga ega sohalarida o'zaro manfaatli hamkorlik qilish imkoniyatini yaratadi.

“Davlat-xususiy sherikchilik” tushunchasi esa davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikka asoslanganligi bilan alohida ta'kidlanishi kerak, bu mustaqil iqtisodiy kategoriya sifatida talqin qilinishi lozim.

O.A.Romanovanning fikricha [6], DXSh – bu muhim loyihalarni realizatsiya qilish maqsadlarida davlat va biznes o'rtasidagi o'zaro manfaatli ittifoqdir. Bunda davlat xususiy biznes bilan ittifoq tuzib, nafaqat byudjet yakunini kamaytiradi, balki samarali loyihalarni boshqarish tizimini ham o'ziga oladi, biznes esa muayyan kafolatlar va imtiyozlar to'plamiga ega bo'ladi.

Ba'zi adabiyotlarda: DXSh – bu davlat va xususiy shaxslar o'rtasidagi uzoq vaqt davomida har qanday rasmiy munosabatlar bo'lib, unda ikkala tomon ham fan, texnologiya va innovatsiyalar sohasida aniq maqsadlarga erishish uchun resurslarni birgalikda investitsiya qilishidir.

Tahlil va natijalar. Ma'lumki, davlat-xususiy sheriklik loyihalarini davlat va xususiy sektor o'rtasidagi o'zaro munosabatlarining boshqa shakllaridan ajratib turadigan turli xil alohida xususiyatlari mavjud bo'lib, ular Rossiya Federatsiyasi Fanlar akademiyasining jahon iqtisodiyoti va xalqaro munosabatlar instituti olimlari tomonidan ishlab chiqilgan va qo'yidagilardan iborat [7]:

- uzoq muddatli shartnomalar (10 yildan 20 yilgacha, konsessiyada – 50 yilgacha);
- qo'shma moliyalashtirish orqali loyihalarni moliyalashtirishning o'ziga xos shakllari;
- keskin raqobat sharoitida hamkorlikni davom ettirish;
- sheriklar o'rtasida mas'uliyatni taqsimlashning o'ziga xos shakllari: davlat loyihalarni amalga oshirishni nazorat qiladi, xususiy sherik esa loyihani moliyalashtirishni o'z zimmasiga oladi;
- shartnoma bo'yicha tomonlar o'rtasida risklarni taqsimlash.

Shuningdek, IHTT DXShni tavsiflovchi oltita belgini ajratib ko'rsatadi:

1. Sheriklik ishtirokchilari ham davlat, ham xususiy sektor vakillari bo'lishi kerak.
2. DXSh ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi qonuniy asosga ega bo'lishi kerak.
3. DXSh ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi o'zaro teng munosabatlar asosida tashkil etilishi kerak.
4. DXSh ishtirokchilari yagona maqsadga va davlat manfaatlariga ega bo'lishi zarur.
5. DXSh ishtirokchilari qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun o'z harakatlarini yo'naltirishi zarur.
6. DXSh ishtirokchilari risklar va harajatlarni qayta taqsimlashlari kerak.

Ta'kidlash lozimki, DXSh mexanizmini shakllantirishda davlatning asosiy vazifalaridan biri — bu xususiy sektor bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yishdir. Bu jarayon xususiy sektorga maksimal foyda olish imkonini beradigan DXShning o'ziga xos jihatlariga asoslanadi.

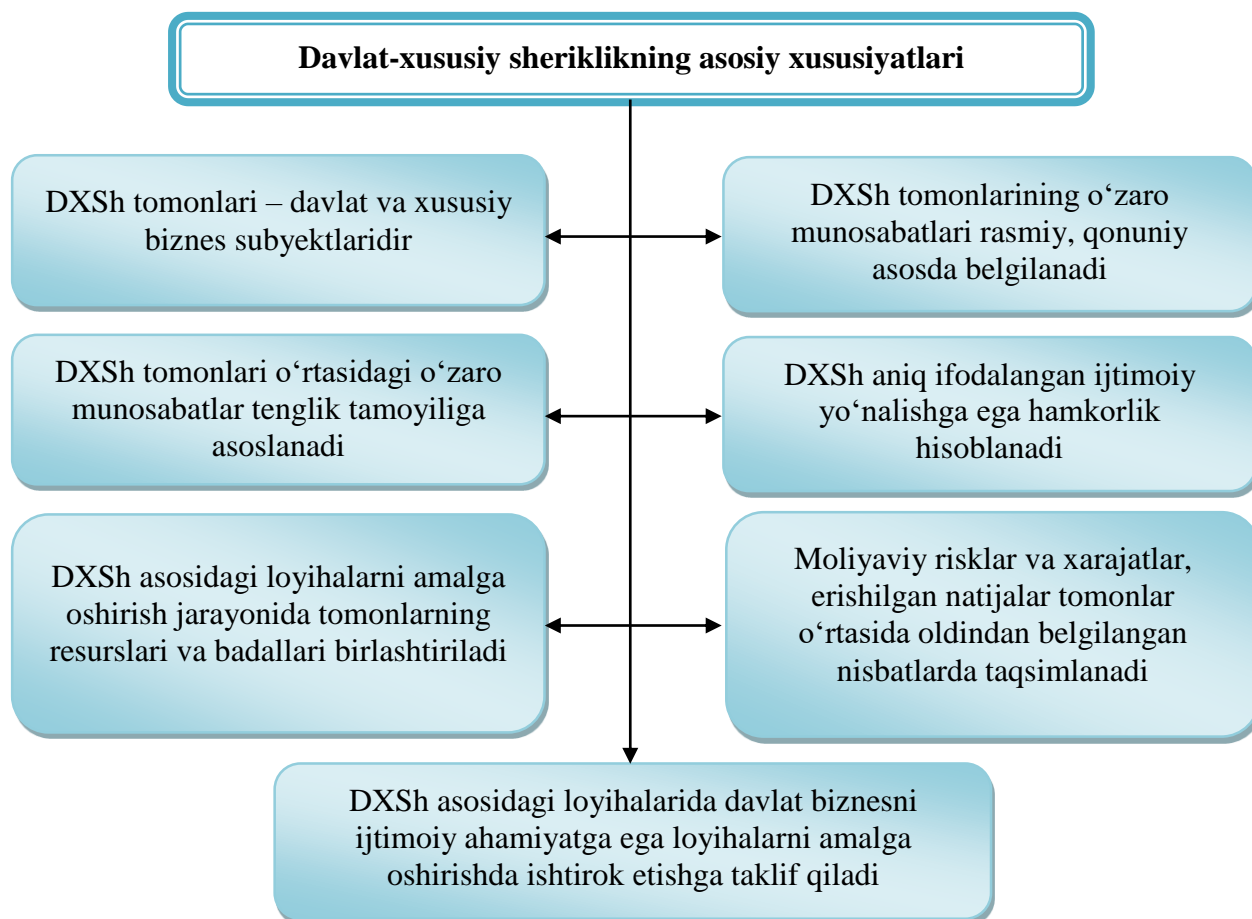
Davlat boshqaruvning yangi tushunchasiga o'tish J.Per va J.G.Peters tomonidan shakllantirilgan bo'lib, ular boshqaruvni transformatsiyalashuvining asosiy sabablarini ifodalovchi qo'yidagi omillarni tasniflaydilar:

- ustuvorliklar o'zgaradi: siyosiy faoliyatdan bozorga o'tish sodir bo'ldi;
- iqtisodiy inqirozlar davlatni strategik rejalashtirish bilan shug'ullanishga undaydi;
- siyosiy va iqtisodiy globallashtirish makrodarajada davlat boshqaruvi, ijtimoiy institutlar tizimida jiddiy o'zgarishlarga olib keladi;
- jamiyat muammolarini hal qilishda xususiy sektorni jalb qilish o'smoqda. Davlat bir o'zi jamiyat ehtiyojlarini to'liq qondirishga qodir bo'lmaydi;

- yangi davlat boshqaruvi g'oyasi (new public management) an'anaviy boshqaruvdan farqli o'laroq, natijaga yo'naltirilgan boshqaruv uslubi rivojlanmoqda;
- boshqaruvda fuqarolarning ishtiroki va atrof-muhit muhit muammolariga qiziqishning ortishiga ustuvorlik beriladi;
- milliy institutlarning roli o'sadi va ko'p darajali boshqaruvga qiziqish ortadi;
- siyosiy jarayonlarda yangi ishtirokchilarning ta'siri kuchayadi.

Yuqorida keltirilgan ilmiy qarashlar va yondashuvlarga asoslanib, davlat-xususiy sherikligi kategoriyasining iqtisodiy mazmunini aniqlash uchun ta'rif ishlab chiqdik. Fikrimizcha, **davlat-xususiy sherikligi** — bu o'zaro manfaatli shartlar asosida davlat va ijtimoiy mulk obyektlari, shuningdek, turli ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirish maqsadida belgilangan muddatga qonuniy rasmiylashtirilgan, resurslarni birlashtirish va risklarni taqsimlash orqali ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun davlat va biznesning o'rta va uzoq muddatli hamkorligini ta'minlaydigan shakllar to'plamidir.

Davlat va xususiy biznes hamkorligi o'rtasida amalga oshiriladigan hamkorlikning asosiy xususiyatlari 1-rasmda keltirilgan. Ushbu hamkorlikni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun siyosiy iroda, tegishli huquqiy va me'yoriy bazaning mavjudligi, xususiy kompaniyalarni texnologik, sarmoyaviy va moliyaviy imkoniyatlar yaratishga qiziqtiradigan loyihalarning doimiy kafolatlanganligi, DXSh loyihalarini boshqarish uchun institutsional salohiyatning mavjud bo'lishi zarur.

1-rasm. Davlat-xususiy sheriklikning asosiy xususiyatlari

Bizning fikrimizcha, yuqoridagi fikrlarga asoslanib, ilmiy yondashuvlarning nazariy asoslari davlat-xususiy sheriklikning asosiy xususiyatlarini tizimlashtirish imkonini beradi. Ular quyidagilardan iborat:

- **DXSh** — davlat va xususiy biznes subyektlari o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy va tashkiliy-iqtisodiy (boshqaruv) munosabatlarining maxsus tizimi orqali shakllanadigan, faoliyat yuritadigan va rivojlanadigan institutsional va tashkiliy hamkorlik;

- **DXSh ishtirokchilari** o'rtasidagi hamkorlik sheriklik va tenglik xususiyatlariga ega bo'lib, u davlatning sa'y-harakatlari va xususiy sektor resurslarining kombinatsiyasiga asoslanadi;

- **moliyaviy risklar, xarajatlar va DXShda erishilgan natijalar** tomonlar o'rtasida tegishli bitimlar va shartnomalarda qayd etilgan kelishuvlarga muvofiq mutanosib ravishda taqsimlanadi;

- **DXSh** — davlat va xususiy sektorning uzoq muddatli va o'zaro manfaatlar asosida moddiy ne'matlarni yaratish yoki davlat xizmatlarini ko'rsatish (ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va boshqalar) uchun moddiy va nomoddiy resurslarini birlashtiradi;

- **hamkorlikning institutsional asosini** davlat va tadbirkorlik zimmasiga majburiyatlarni yuklovchi shartnoma tashkil etadi.

Davlat-xususiy sheriklikning ushbu asosiy belgilari, amalga oshirish ko'lamidan qat'i nazar, uning barcha loyihalari, shu jumladan oliy ta'lim muassasalari ishtirokidagi loyihalari uchun o'zaro bog'liqdir. Ular bir tomondan davlat va oliy ta'lim muassasalari (OTM) hamda ikkinchi tomondan biznes o'rtasidagi har qanday o'zaro munosabatlarga xos emas. Shunga ko'ra, DXSh maqsadlari doirasi va nomlari sanab o'tilgan ishtirokchilar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik sohalari ancha torroq, degan xulosaga kelish mantiqan to'g'ri keladi. Uning mazmuni tadqiqot ishida qo'yilgan vazifalarni, ya'ni oliy ta'limni rivojlantirishda DXSh talabi va rolini aniqlash, uning loyihalarini ishlab chiqish va amalga oshirishning zamonaviy amaliyotini baholashni izchil hal qilish bilan bevosita bog'liqdir.

Xulosa va takliflar. Bizning fikrimizcha, ushbu funksiya muhim bo'lishiga qaramay, yagona hisoblanmaydi. Davlat iqtisodiyotining innovatsion rivojlanish yo'liga o'tish sharoitida mahsulot, texnologik va tashkiliy innovatsiyalarni tadbqiq etish, shu bilan birga, alohida dolzarb qilib, konsalting va injiniring xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq boshqa funksiyalarni keltirish mumkin.

Shu sababli, oliy ta'lim tizimini rivojlantirish uchun davlat-xususiy sheriklik munosabatlariga bo'lgan talabning tizimli tavsifini quyidagi nazariy tamoyillar asosida aniqlash mumkin:

1. **OTM ijtimoiy-iqtisodiy tizimning** quyi tizimlaridan biridir. Shunga ko'ra, davlat-xususiy sheriklik loyihalarida uning ishtirokini belgilovchi ehtiyojlar ham tizimli, ham quyi tizim (oliy ta'lim muassasasi) darajasida shakllanadi.

2. **Davlat organlarining dasturiy hujjatlarida** aks ettirilgan hududdagi oliy ta'lim faoliyati bilan bog'liq inson kapitalini rivojlantirish, hudud innovatsion salohiyatini oshirish va iqtisodiyotning global darajada integratsiyalashuvini ta'minlash maqsadlari, iqtisodiy o'sishni ta'minlash zaruratini keltirib chiqaradi.

3. **Oliy ta'limning davlat-xususiy sheriklikda** ishtirok etishga bo'lgan ehtiyoji tizimli va quyi tizim darajasida shakllangani sababli, DXSh loyihalarini amalga oshirish sohasi OTMlarining ichki va tashqi muhiti hisoblanadi.

4. **Quyi tizim darajasining ehtiyojlarini aniqlash** uchun hududdagi oliy ta'limning hozirgi holatini tahlil qilish zarur, bu esa, uni rivojlantirishdagi asosiy muammolarini diagnostika qilish imkonini beradi.

5. **Tizim darajasining ehtiyojlarini aniqlash** uchun hududdagi oliy ta'limning tashqi muhitini tahlil qilish zarur.

Ushbu yondashuv O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan taqdim etilgan oliy ta'lim rivojlanishining tendensiyalarini aks ettiruvchi statistik ko'rsatkichlar, inson kapitalini rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotga o'tish va uning raqobatbardoshligini oshirishga oid ma'lumotlar hamda hududdagi oliy ta'lim, davlat va biznes o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni baholovchi ekspert fikrlarini o'z ichiga oladi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 10 майдаги ЎРҚ-537-сон «Давлат-хусусий шериклик тўғрисида»ги Қонуни. <https://lex.uz/docs/4329270>
2. Попов Е. Частник – выгодный партнер / Е.Попова // Парламентская газета. – 2007. – 21 июнь.
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. Антология экономической классики. Т. 2. / Пер. англ. – М.: Экономика, 1992.
4. Макконнелл Кэмбелл Р., Брю Стенли Л. Экономика: Принципы, проблемы и политика. Т. 2. / Пер. с англ. -М.: Республика, 1992. - С. 200.
5. Кукура С.П. Теория корпоративного управления/ С.П.Кукура - М.: Экономика, 2004. - С. 105.
6. Романова О.А. Теория и практика развития частно-государственного партнерства/ О.А. Романова // Вестник Уральского государственного технического университета. - 2007. - № 3. - С. 41.
7. Государство и бизнес: институциональные аспекты. - М.: ИМЭМО РАН, 2006. - С. 40

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 10 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).